JAN REMUS—DANIŁOWSKI

Jak należy prawidłowo pisać po polsku

Najważniejsze prawidła ortograficzne
według ostatniej uchwały Polskiej Akademji Umiejętności
wraz z krótkim słowniczkiem ortograficznym

Skład główny w Księgarni K. Neumillera w Łodzi
ŁÓDŹ 1934

JAN REMUS—DANIŁOWSKI

Jak należy prawidłowo pisać po polsku

Najważniejsze prawidła ortograficzne według ostatniej uchwały Polskiej Akademji Umiejętności wraz z krótkim słowniczkiem ortograficznym

Nakładem inż. HENRYKA HERTZA
ŁÓDŹ 1934

Druk J. Bocheński i S-ka w Łodzi

* * *

Przystępując do wydania niniejszej książki, liczyliśmy się z niezaprzeczalnym faktem, iż w obecnej chwili istnieje rzeczywiście duże zapotrzebowanie na taki podręcznik.

Niedawno przez Polską Akademję Umiejętności ustanowiona nowa, wprowadzająca cały szereg zasadniczych zmian, pisownia polska — przyjęta zrazu dość krytycznie, jednak usankcjonowana już oficjalnie — obowiązuje obecnie powszechnie. Tymczasem szerokie masy naszego społeczeństwa nie zdążyły jeszcze zaznajomić się z nowemi prawidłami, panuje więc w tej dziedzinie chaos, który nieraz dotkliwie daje się we znaki kupcom, rzemieślnikom, korespondentom biurowym, urzędnikom, inteligencji zawodowej i t. d.

Niewątpliwie więc istnieje u nas obecnie potrzeba krótkiego, zwięzłego, praktycznie ujętego podręcznika, który każdemu piszącemu służyć mógłby jako zasadniczy wskaźnik. Niniejsze wydawnictwo, zawierające selekcję najpotrzebniejszych w praktycznem życiu prawideł z dziedziny ortografji, czyni potrzebie tej zadość.

W myśl powyższych założeń nie rości ono sobie pretensyj do wartości naukowej, chce jedynie służyć życiu praktycznemu. Przy układaniu jej staraliśmy się, aby była ona jaknajbardziej przejrzysta, aby więc posługiwanie się nią było łatwe dla każdego. Mamy nadzieję, że spełni zadanie swe całkowicie.

J. R.-D.

Ortografja.

ą czy om lub on?

W wyrazach swojskich używamy litery *ą*. Np. *gąbka, mącić, krąg*. Natomiast w wyrazach pochodzenia cudzoziemskiego, przy taksamo brzmiącej głosce, piszemy *om* lub *on*. Np. *klomb, pompa, gont, lont*.

W niektórych wyrazach, bardziej już przyswojonych, można stosować pisownię dwojaką, np. *brąz, pąsowy* albo *bronz, ponsowy*.

ę czy en?

Podobnie używa się litery *ę* w wyrazach swojskich, oddawna za swojskie uznanych. Np. *kolęda, dzięki*. Natomiast w wyrazach pochodzenia obcego przy taksamo brzmiącej głosce, pisze się *en*. Np. *pensja, benzyna, kalendarz*. Dwojako można pisać *frędzla, pędzel* albo *frendzla, pendzel*.

Dwojako można również pisać *mieszać* i *mięszać*.

ym czy em? ymi czy emi?

W szóstym przypadku liczby pojedyńczej przymiotników i imiesłowów pisze się *ym* albo *em* zależnie od tego, jak brzmi pierwszy przypadek tejże liczby. A więc: jeżeli w pierwszym przypadku l. p. mamy końcówkę *i* albo *y*, wówczas w szóstym przypadku

l. p. piszemy *im — ym*. (Np. *słodki, przyjemny — słodkim, przyjemnym*.) Jeżeli natomiast w pierwszym przypadku l. p. mamy końcówkę *e* (rodzaj nijaki) wówczas w szóstym piszemy *em*. (Np. *grzeczne, szerokie — grzecznem, szerokiem*).

Podobnie w szóstym przypadku liczby mnogiej piszemy *ymi* lub *emi* zależnie od końcówki pierwszego przypadku liczby mnogiej. A więc: jeżeli w pierwszym przypadku l. m. mamy końcówkę *i* albo *y*, wówczas w szóstym przypadku l. m. piszemy *imi* albo *ymi*. Np. *wielmożni, dobrzy, sympatyczni — wielmożnymi, dobrymi, sympatycznymi*. Jeżeli natomiast w pierwszym przypadku l. m. mamy końcówkę *e*, wówczas w szóstym przypadku l. m. piszemy *emi*. Np. *szerokie, poczciwe, światło — szerokiemi, poczciwemi, światłemi*.

I czy J?

W wyrazach obcych, w których po spółgłosce słyszy się *i* lub *j* albo też *ij*, pisze się *j*. Np. *Galja, Francja, Danja, ichtjol, debjut, brygadjer, kostjum, socjalizm, ischjas, funkcjonarjusz*.

Ta sama zasada obowiązuje również w wyrazach swojskich, urobionych na sposób obcy, wreszcie w wyrazach, mających pochodzenie słowiańskie. Np. *kopja* (włócznia), *zawadjaka, rozgardjasz, popadja*.

Pisze się *austrjacki* albo *austryjacki*.

Przed przyrostkami *-ak, -an, -anin*, zarówno w wyrazach obcych jak też w obcych spolszczonych, piszemy zawsze *i*, nie *j*. A więc: *warszawiak, warszawianin, poznaniak, Ormianin, amoniak, salmiak*. Jednak — jeżeli przed przyrostkami *-ak, -an, -anin* jest taka spółgłoska, po której *i* nie może być w języku polskim znakiem zmiękczenia, (są to spółgłoski *r t d, l, h*) albo też jeżeli wyraz pochodzi

od rzeczownika na *ja* (np. *Warmja*) — wówczas piszemy *j*.

W początkowych sylabach wyrazów, użytych oddzielnie czy też występujących w złożeniach, pisze się *i*. Np. *biografja, biologja, biuletyn, biust, diagnoza, dialekt, diament, dieta, fiołek, hiacynt, hiena, hieroglif, hierarchja, kiosk, klient, pianino, fortepian, piedestał, wiadukt, wiolonczela*.

i pisze się również w środku wyrazów w przyrostkach *-ier(a) -iur(a)* po literze *n*. Np. *bombonierа, pionier, magazynier, turniura*.

Również w wyrazach, kończących się na *-nier -nierz*, stosuje się zawsze literę *i*. Np. *fornier, kołnierz, uciekinier*.

W wyrazach złożonych (obcych), w których środkowa sylaba kończy się na *i*, po niej zaś następuje samogłoska *a*, piszemy również, zgodnie z wymową, *i*. Np. *poliarchja, poliandrja*. Jednak w wielu wyrazach — wbrew powyższej zasadzie — pozostało *j* (np. *patjarcha, matrjarchat*).

W początkowej sylabie wyrazów: *djabeł, djak, do djaska* pisze się *j*.

W wyrazach swojskich pisze się *-yj -ij* pod głównym akcentem (np. *chryja, Kołomyja, pijar, Syjon*).

Osobne stanowisko zajmuje wyraz *chrześcijanin* i wszystkie od niego pochodne. (Motywuje się to spolszczeniem poprzedzającej spółgłoski).

W drugim przypadku liczby mnogiej rzeczowników, kończących się na *-ja*, używa się zawsze końcówki *-yj, -ij*. Np. *biblij, kolacyj, Indyj, relikwij*. Należy tu odróżniać od drugiego przypadku liczby pojedyńczej takich samych rzeczowników, np. *biblji, kolacji, relikwji*.

Niezależnie od powyższych prawideł: w poezji, gdy tego wymaga rytm, można pisać np. *fijołek*, *Maryja*, *legijonista* i t. p.

Rzeczowniki, które kończą się na *-ja* z poprzedzającą tę końcówkę spółgłoską (np. *parafja*, *lilja*, *mumja*) mają w drugim, trzecim i siódmym przypadku liczby pojedyńczej końcówkę *-ji* (np. *parafji*, *lilji*, *mumji*).

Natomiast samo *i* w tych przypadkach mają rzeczowniki, które kończą się na *-ja* z poprzedzającą tę końcówkę samogłoską (np. *nadzieja*, *szyja*) oraz rzeczowniki, które kończą się na *a* lub na *j* (np. *kolej*). A więc: *nadziei*, *szyi*, *kolei* i t. p.

i (nie *ji*) pisze się zawsze na początku wyrazu oraz w środku po samogłosce. Np. *Irena*, *kleić*, *pokoik*, *celuloid*, *kofeina*, *mozaika*.

Niektóre wyrazy obce jak: *pejzaż*, *Jamajka*, *Synaj* pisze się jednak przez *j*.

I czy y?

W wyrazach obcych, które mają na początku *-hi -pi -mi -fi*, piszemy stale *i*. Np. *hipoteka*, *higjena*, *hipoteza*, *pirotechnika*, *mitologja*.

Wyjątki: *hycel*, *hydra*, *hymn*, *hymen*.

Po literach *r t d s z c*, a przed następującą spółgłoską, pisze się *y*. Np. *trymestr*, *batyst*, *symfonja*, *tranzyt*, *ekspertyza*.

Wyjątek: wyraz słabo przyswojony *batik*.

ó czy u?

ó nigdy nie piszę się na końcu wyrazu, na początku zaś jedynie w wyrazach *ósmy* i *ów*. W środku wyrazu piszemy *ó*, jeżeli w odmianie tego wyrazu słyszymy *o* lub *e*. Np. *siódmy—siedem*, *wór—worek*.

Natomiast *u* piszemy, jeżeli w odmianie tego wyrazu słyszymy *ow*. Np. *kuć—kowadło*, *asenterunek—asenterować*.

Powszechnie przyjęto pisać: *pułk*, *zasuwka*, *jaszczurka*, natomiast przez *ó*: *półka*, *próchno*, *dłóto*, *brózda*, *żóraw*. *Tłumacz* można również pisać *tłómacz*. Dwojaką pisownię ma: *dwóch* i *dwu*, *obydwóch* i *obydwu*.

W niektórych wyrazach obcych zachowujemy cudzoziemską pisownię. Np. *interview* (odmiana: *w interviewie*). Jeżeli zachowujemy wyraz obcy bez zmiany, należy go wyodrębnić cudzysłowem (w druku kursywą).

ge czy gie?

W wyrazach obcych piszemy *ge* (np. *geografja*, *geometrja*) natomiast w wyrazach swojskich lub bardzo przyswojonych piszemy *gie* (np. *Jagiełło*, *giełda*, *blagier*, *szwagier*).

Ta sama zasada stosuje się zasadniczo do sylaby *ke* lub *kie*. Obce wyrazy piszemy: *kefir*, *kelner*, przyswojone — *cukier*, *likier*, *ekierka*. Przeważnie jednak pisze się *kie*, ponieważ wiele wyrazów pochodzenia obcego większość odczuwa jako swojskie (np. *nikiel*, *orkiestra*, *bankiet*).

-ctwo, -dztwo, -cki, -dzki

W jednakowo brzmiących końcówkach *-ctwo*, *-dztwo*, *-cki*, *-dzki* pisownia zależna jest od tego, jaką literę słyszymy w odmianie danego wyrazu: *k*, *cz*, *t*, *c* lub *ć* czy też *d*, *dz* lub *dź*. Np. *tkactwo—tkacz*, *dziedzictwo—dziedzic*, *prusactwo—prusak*, *dowództwo—dowodzić*, *grodzki—gród*, *świętokradztwo—kradzież*, *ludzki—ludzie*.

Czasowniki w trybie bezokolicznym kończą się na *ć* lub *c*, nigdy zaś na *dz*. A więc: *biec, piec, lec, strzec* i t. d.

z czy s?

Przedrostek *z* lub *s* przed czasownikiem piszemy zgodnie z wymową. A więc: *zdusić, zganić, zzuć, schować, skarać, spaść.*

Gdy po przyrostku mamy *s*, *sz* albo *ś*, piszemy *z* (np. *zsinieć, zszyć*).

Gdy po przyrostku mamy *ć* (ci), przyrostek *s* zmienia się na *ś*. Np. *ścierać, ścisnąć.*

Jeżeli przedrostek *z* (słowiańskie *iz*) przed jednym (t. j. jako jeden pisanym) wyrazem jest etymologicznie polską częścią składową tego wyrazu, np. *z-bliska, z-grubsza, s-kąd, s-kolei, s-czasem,* (*stanie się to a to*), *s-pod, s-ponad, ś-ciśle,* wówczas pisze się, jak w powyższych przykładach, zależnie od wymowy, *z*, *s* lub *ś*. Jedynie przed literami *s* (*sz, ś*) oraz *h* pisze się stale *z*. Np. *zszeregować, zsunąć, zheblować.* Również piszemy *s*, jeżeli przed przedrostkiem mamy jeszcze literę *w* (np. *wsuwać, wściekać się, wschodzić*).

Jeżeli jednak przedrostek jest oddzielony od wyrazu, pisze się zawsze *z*. Np. *z kolei* (*żelaznej*), *z czasem* (*dojdziesz do tego*).

W przyrostkach piszemy zawsze *-ski*, (wzgld. *-ski*). Np. *bliski, wąski, rześki.*

Czasowniki, które w pierwszej osobie czasu teraźniejszego kończą się na *-zę*, mają w bezokoliczniku końcówkę *-źć*. Np. *gryźć, wieźć.*

W wyrazach, pochodzących z łaciny, piszemy po literach *n* i *r* literę *s*. Np. *intensywny, ofensywa,*

uniwersytet, sensacja, ansa. Wyrazy *benzyna* i *benzol* piszemy jednak przez *z*, bowiem w tych wyrazach pisownia nie da się umotywować łacińskim pierwowzorem. Wyraz *cenzor* oraz pochodne (*cenzus, cenzura, cenzurowany, recenzent*) stanowią wyjątek.

Wyraz *tranzakcja* zachował również pisownię *transakcja.*

h czy ch?

ch piszemy normalnie na końcu wyrazów. Np. *Stach, zuch, w domach.*

Druch można pisać również *druh.*

h piszemy na początku wyrazów, gdzie dźwięk ten można również opuścić. Np. *Hanna—Anna, harfa—arfa.*

h piszemy również w wyrazach, zaczynających się od *hiper* i *hipo* Np. *hipoteka, hipoteza, hiperbola.*

W środku wyrazów piszemy *h* wówczas, gdy w odmianie tych wyrazów słyszymy *g*, *z* lub *ż*. Np. *wahać się—waga, Bóh—bożek.*

ch piszemy po *s*. Np. *schizma, schemat.* Również piszemy *ch* w takich wyrazach, w których odmianie słyszymy *sz*. Np. *suchy—suszyć.*

ż czy rz?

Zasadniczo piszemy *ż* w takich wyrazach, w których odmianie słyszymy *z—ź* lub *g—dz* (np. *wożę—wozić, wraży—wróg, pieniężny—pieniądz*). Natomiast *rz* piszemy tam, gdzie w odmianie słyszymy *r* (np. *marzyć—mara, wierzyć—wiara*).

Pozatem — po spółgłoskach piszemy *rz*. Wyjątki: *pszczoła, pszenica, kszyk* (*ptak*), *kształt.* Do po-

wyższej reguły nie należą również przymiotniki w drugim stopniu równania, np. *większy*, *lepszy*.

Przymiotniki, utworzone od rzeczowników, mających w osnowie *g* lub *ch*, mają końcówkę *-ski*. Np. *Praga—praski*, *Ryga—ryski*, *Zurych—zuryski*, *Włochy—włoski*.

W rzeczownikach z przyrostkiem *-stwo*, utworzonych od osnowy przymiotnikowej dzierżawczej na *-ów* lub *-ew*, opuszczamy końcówkę osnowy, mianowicie: literę *w*. Np. *ojcostwo*, *królestwo*, *żydostwo* (nie zaś *ojcowstwo*, *królewstwo*, *żydowstwo*).

Natomiast nie opuszczamy *w*, jeśli rzeczownik na *-stwo* utworzony jest od osnowy niedzierżawczej. Np. *szewstwo (szewc)*, *prawodawstwo (prawodawca)*, *znawstwo (znawca)*.

Razem czy oddzielnie?

Jeżeli wyrazy, złożone z przyimka i imienia, mają znaczenie samoistnych przysłówków, piszemy je razem. (Np. *pomału*, *zbliska*, *sczasem*, *nakoniec*, ale: *na koniec roku... z czasem lub bez czasu...*)

Również razem piszemy takie wyrazy, jak: *doniedawna*, *dosyta*, *dopóźna*, *naprędce*, *odniedawna*, *zdawiendawna*, *zosobna* i t. p. Motywuje się to tem, że zasadniczego członu takiego wyrazu (*dawna*, *syta*, *późna*, *prędce*) nie można uważać za osobny wyraz. Natomiast oddzielnie piszemy takie skojarzenia jak: *z pańska*, *z chłopska*, *z francuska*, bowiem takie wyrazy jak *chłopski*, *pański*, *francuski* są niewątpliwie samodzielnemi wyrazami.

Razem piszemy takie zestawienia jak: *bezliku*, *bezustanku*, *naoklep*, *naopak*, *naprzełaj*, *naprzekór*, *nawypłat* i t. p., bowiem zasadniczy

człon tych skojarzeń (*liku*, *ustanku*, *oklep*) nie jest osobno używanym rzeczownikiem.

Razem piszemy również takie skojarzenia, które mają wyraźne znaczenie przysłówka, np. *popołudniu*, *wpół*, *napokaz*, *napozór*, *wpogotowiu*, *zewszechmiar*, *spowrotem*, *zarazem*, *wlot*, *wkółko*, chociaż zasadniczy człon ich jest wyraźnym rzeczownikiem. Piszemy więc: *zresztą — nie miałem pieniędzy* ale *z resztą* (*z tą resztą*) *nie wiem co robić*.

Razem piszemy również niektóre skojarzenia przyimka z zaimkiem, jeśli stają się one w tem skojarzeniu przysłówkiem lub spójnikiem. Np. *dlaczego? nacóż? nanic*, *nato*, *potem*, *zato*. Piszemy więc: *cała twa praca na nic* ale: *nie odpowiadaj nanic*; *wczoraj byłeś leniwy — zato cierpisz głód* ale *ile dasz mi za to?*

Razem piszemy również wszystkie złożone przyimki: *zza*, *pomimo*, *sponad*, *sprzed*, *poprzez*, *zapomocą*, *spowodu* i t. d.

Natomiast oddzielnie piszemy przyimek, gdy połączenie jego z wyrazem jest luźne. Np. *po macoszemu*, *po bożemu*, *po ludzku* i t. d.

Oddzielnie pisze się również zaimek przed liczebnikiem, np. *po pierwsze*, *po drugie*, *po trzecie...*

Oddzielnie pisze się: *pode mną*, *ode mnie*, *przede mnie*, *przede mną*, *przeze mnie*, *beze mnie*, *ze mną*, *nade mną*, *we mnie*.

by pisze się zawsze łącznie z poprzedzającym wyrazem, np. *zrobiłby*, *jeśliby*, *chociażby*, *oniby*.

-to, *-że*, *-no* pisze się również łącznie. Np. *corazto inny*, *takito porządek*, *napiszże to już raz*.

Przeczenie *nie* pisze się oddzielnie, jeżeli znajduje się ono przed czasownikiem. Przed wszystkiemi innemi częściami mowy pisze się *nie* razem. Reguła ta nie odnosi się, oczywiście, do takich rzeczowników,

jak: *nienawidzić, niecierpieć, niedomagać* i t. p., w nich bowiem, zgodnie z ich znaczeniem, *nie* stanowi nieodłączną część wyrazu.

Niema pisze się razem, jeżeli przeciwieństwem jego będzie *jest*, oddzielnie zaś, jeśli przeciwieństwem jego będzie *ma*.

Np. *niema lampy w tym pokoju — jest lampa w tym pokoju, on nie ma pieniędzy — on ma pieniądze.*

Razem pisze się *dzieńdobry, dobranoc, dowidzenia* (w sensie powitania lub pożegnania), *wniebogłosy, tymbardziej, mniejwięcej, północ, taksamo*.

co pisze się razem w stałych połączeniach, np. *codzień, coraz, coprawda, coniemiara, cogorsza, czemprędzej*. Osobno: *co noc, co tydzień, co rok, co tchu, byle co, dopiero co*.

jak przy najwyższym stopniu przymiotnika pisze się razem, np. *jaknajlepszy, jaknajmniejszy*.

Jakie wyrazy mają na początku dużą literę?

Kwestję pisania dużej litery na początku można traktować indywidualnie. Ze względów szacunku pisze się dużą literą: *Bóg, Trójca Św., Zbawiciel, Syn Boży, Mesjasz, Baranek Boży, Najświętsza Panna, Matka Boska, Najświętszy Sakrament*. Pozatem dużych liter można używać — zależnie od uczuć, jakie się żywi przy pisaniu odnośnych wyrazów. Np. *w odpowiedzi na list Jego... proszę pozdrowić Matkę ode mnie...* i t. d.

Dużą literą piszemy też — poza imionami własnemi, nazwiskami, nazwami miejscowości — nazwy instytucyj oraz narodów.

Również nazwy świąt (*Boże Narodzenie, Wielkanoc* i t. d.) pisze się dużą literą.

Małą literą początkową pisze się nazwy dni, miesięcy, obrzędów (*dożynki, sobótka, turoń*), okresów historycznych, epok i prądów kulturalnych (*renesans, średniowiecze, barok, romantyzm*), wypadków lub aktów dziejowych (*pokój wersalski, wojna siedmioletnia, konkordat, konstytucja 3-go maja*), godności (*mikado, sułtan, ojciec kościoła*), tytuły (*radca, ekscelencja, dr.*), nazwy orderów i odznaczeń (*order złotego runa, order białego orła*), imiona własne ludzi, jeżeli przyjęły one znaczenie imion pospolitych (*donżuan, benjaminek, harpagon, herod-baba*), nazwy członków społeczności wyznaniowych (*chrześcijanin, baptysta*), *żyd* — nie w znaczeniu narodowości), przymiotniki jakościowe, utworzone od imion własnych (*jezusowe lata, mickiewiczoski wieczór*).

* *
*

Liczebniki porządkowe, pisane cyframi, oznacza się przy pomocy kropki po cyfrze. Np. *w trzecim rzędzie* można pisać: *w 3. rzędzie, w pierwszym tomie — w 1. tomie*. Gdzie porządkowy charakter liczebnika rozumie się sam przez się — np. *31 lipca 1891 roku* — tam kropka jest niepotrzebna.

Jeżeli liczebnik porządkowy, wyrażony cyfrą, znajduje się zdala od rzeczownika, do którego się odnosi, wówczas kropka nie wystarcza. Należy więc w takich wypadkach pisać: np. *w którym domu? w 3-im? było to w lutym, 14-go.*

Krótki słowniczek ortograficzny.

Podajemy poniżej zbiór wyrazów, których pisownia nastręcza w praktyce wątpliwości.

A

abażur
abiturjent
Abraham
abstrahować
Achilles
adherent
adjutant
Adrjan
Adrjatyk
aha
akompanjować
aksjomat
algebra
Alger
aljans
Ambroży
amfitrjon
anatomja
aneksja
angażować
Anglja
anhydryt
ani razu
aniżeli
annalista
antologja
Antwerpja
Anulka
anyżówka
apogeum
Apollon
aprioryczny
aranżować
architektura
arfa
arjanin
arja
arjergarda
armja
aryjczyk
audjencja
Aureljusz
awantaż
awjacja
awjatyka
aż
ażeby
ażjo
ażur

B

bachanalja
bachor
Bachus
bagaż
bajdurzyć
bajronizm
bakalje
bakterjologja
baldachim
balja
bałwierz
banialuka
banicja
barbarzyńca
barjera
barłóg
bastjon
bataljon
baterja
batożek
bazyljanin
bażant
bądźcobądź
bądźto
baknąć
belladona
Benjamin
bestja
Betleem
bezbożny
bezbrzeżny
bezczelny
bezcześcić
beze mnie
bezhołowie
bezimienny

bezliku
bezmała
bez porównania
bezsens
bezskrzydły
bezustanku
bez wątpienia
bez zaprzeczenia
bezzwrotny
bezżenny
bęben
bękart
Biblja
bibljotekarz
bierzmować
bieżący
biljon
bilon
biografja
biologja
biskupstwo
biuletyn

biurko
biust
bizmut
biżuterja
bliski
bliższy
blachy
błądzić
błękitny
Boh
bohater
bohomaz
bomba
boski
bość
bób
bóbr
bójka
ból
bóżnica
bransoleta
branża

bricz
bronchit
bronz (brąz)
brózda
bruljon
brutto
brykiet
brytfanna
brząkać
brzeżek
brzózka
brzuch
budżet
buhaj
buljon
burza
burżuazja
byle co
byle gdzie
byle jak
bylejaki
byle kto
bynajmniej

C

Celsjusz
cesarz
cętka
chaber
chabeta
chajder (cheder)
chałaciarz
chałupa
cham
chan
chaos
chapnąć
charakter
charkać
charlak
chart
chasyd
chata
chcącniechcąc

chedyw
chełpić się
chemja
cherlak
cherubin
chęć
chędogi
chichot
chimera
chinina
Chiny
chirurgja
chlastać
chleb
chlew
chlipać
chlor
chluba
chlupotać

chlustać
chłeptać
chłodny
chłonąć
chłop
chłosta
chmara
chmiel
chmura
chochoł
chociaż (choć)
chodzić
choina
cholera
cholewa
chomąto
chomik
chorał
chorągiew

choreografja
chory
chować
chór
chrabąszcz
chrapać
chrestomatja
chrobry
chromian
chromy
chroniczny
chronić
chronologja
chropawy
chróst
chrupać
chryja
chrypka
chrystjanizm
chryzantema
chrząkać
chrząszcz
chrześcijanin
chuchać

chuchro
chuć
chudy
chusta
chyba
chybić
chybotać
chylić
chytry
chyży
ciemnoblond
ciemnozielony
ciężki
ciżba
cobądź
co chwila
co do joty
codzień
co godzina
cogorsza
cokolwiekbądź
cokół
co lepszy

comber
co miesiąc
conajmniej
conajwyżej
coniemiara
co noc
conocny
coprawda
coprędzej
coraz
corocznie
co rok
co sił
cośkolwiek
cośniecoś
co tchu
co tydzień
cowięcej
co większy
co za córa
cuchnąć
czółno
czytu

D

dalibóg
darzyć
dekarz
denko
deranżować
desperacja
dewjacja
dębczak
dęcie
djabetyk
diachił
diadem
diafragma
diagnoza
diakon
dialekt
diament
diametralny

Diana
diapozytyw
diarjusz
diecezja
dieta
dietarjusz
Dionizjusz
dioptra
diurnista
diwa
djabeł
djak
dlaczego
dlatego
dłóto
dłubać
dłużnik
docna

doczysta
dodnia
do dziś
dodziśdnia
do jutra
dokądbądź
dokądkolwiek
do licha
do niczego
doniedawna
donżuan
dookoła
do ostatka
dopóki
dopóty
dopóźna
doprawdy
do rana

doreszty	dwuletni	dziób
dorżnąc albo dorznąć	dwunastu	dziupla
doszczętu	dysharmonja	dziura
doża	dyshonor	dżdżysty
dożynać	dyzaijo	dżentelmen
drapichróst	dyżur	dżetowy
drapieżca	dzieńdobry	dżokej (żokej)
drąg	dzień w dzień	dżuma
drożdże	dzierżyć	

E

echo	ekwipaż	en face
egzotyczny	embrjologja	etażerka
ekshumacja	embrjon	etjuda

F

facsimile	Felicjan	furaż

G

garaż	gęba	gorący
gaża	gęgać	grób
gąbka	giąć	gród
gąsienica	giętki	grubjanin
genjalny	głąb	gwóźdź
	głód	

H

haczyk	hamulec	harmider
haft	handel	harmonja
hajduk	handryczyć się	harować
hak	hangar	hart
hala	haniebny	hasać
halabarda	haracz	hasło
halka	harap	haszysz
halny	harc	haubica
halo	harcerz	haust
halucynacja	hardy	hazard
hałas	harem	heban
hałastra	harfa	hebel

hebrajski	higjena	hoży
heca	hiobowy	hrabstwo
hegemonja	hipnotyzm	hoczeć
hejnał	hipochondrja	hufiec
hekatomba	hipodrom	huk
heksametr	hipokryzja	hulaj
hektolitr	hipopotam	humanista
heljotrop	hipoteka	humbug
hełm	hipika	humor
hemisfera	histerja	hurra (hura!)
hemoroidy	histologja	huragan
herbarz	hm!	hurmem
herbata	hol	hurtem
heretyk	hodować	huryska
hermafrodyta	hojny	husarja
hermetyczny	hola!	husyta
heroizm	hołd	huśtać
herszt	hołota	hutnictwo
het!	hołysz	huzar
hetera	homeopata	huzia!
hetman	honorarjum	hycel
hiacynt	horendum	hydra
hierarchja	horoskop	hydraulika
hieroglif	horyzont	hymen
hiena	hotel	hymn

I

idylla	ileżto	innowierca albo
ilebądź	immatrykulacja	inowierca
ilekolwiek	immigracja	iż
ilekroć		iżby

J

jacht	jakkolwiek	jaźń
jakbądź	jakotako	jądro
jakby	jakoteż	Jerzy
jakgdyby	jakoto	jeż
jakibądź	jakże	jeżdżenie
jakikolwiek	jałmużna	jużto
jakitaki	jarzy się	

K

karjolka
kasa
kawalerzysta
kłąb
kłótnia
kolejarz
koleżanka
komplikacja
kompleksja
komplement
komponować
kompot
kompozycja
kompres
kompromitacja
komuna
komunikacja
koncentracja
koncepcja
koncert
koncesjonarjusz
kondolencja
konduita
kondygnacja

konfiskata
konfitury
konfrontacja
konglomerat
kongregacja
konkluzja
konkretny
konkubinat
konserwatorjum
konsola
konsorcjum
konspekt
konspiracja
konstytucja
konsul
konsultacja
konsument
konsyljum
konszachty
kontakt
kontent
konto
kontrabanda
kontrahent

kontrast
kontrybucja
kontuzja
kontynent
kontyngent
konwalja
konwencjonalny
konwent
konwój
końcówka
korespondencja
korsarz
korytarz
kościół
kółko
krążek
krócej
krój
ktobądź
ktokolwiek
którybądź
którykolwiek

L

leżak
loża
lód
ladaco

ladajaki
lada kto
lampjon
ląd

lekki
liljowy

Ł

łachman
łoże

łódka
łój

ług
łyżka

M

machać
magiel

mahometanin
mahoń

mało co
manjak

marjacki
marjański
marznąć
marzyć
masaż
maximum
mąka
medjum
meljoracja
menaż
menażka
mereżka
metresa

męczarnie
mędrzec
męski
męty
mężny
mieszać
mimo tego
mimo to
mimowiednie
mimowoli
mimowolnie
minóg
miód

misjonarz
młócić
młódź
mnóstwo
mokka
morzyć
możebny
mól
mór
mórg
mróz
mur
mrzonka

N

na biało
na bok
na boku (lew. albo praw.)
naboku (obok)
na chybił trafi
nacjonalizm
naco?
na codzień
nacóż?
naczas
naczasie
naczczo
naszcie
na czysto
nadal
nadaremnie
nadarmo
nadedniem
nade mnie
nadeń
nadewszystko
nadjeżdżać
na długo
nadobitek
nadobitkę
na dobre
nadole
nadomiar

na domysł
nadół
nadto
na dziś
nagórę
nagórze
nagwałt
nahaj
najaw
na jawie
najprzód
na jutro
na karb
nakoniec (wreszcie)
na koniec (miesiąca)
na koń
nakrzyż
na krzyż (symbol wiary)
nakształt
na lewo
na miękko
nanic
na nowo
na odchodnem
naogół
naokaz
naoklep
naokoło

naonczas
naopak
naostatek
naoścież
naoślep
naówczas
na pamiątkę
napamięć (nauczyć się)
na pamięć (zmarłego)
napewno
napoczekaniu
napogotowiu
na pogotowiu (ostrem)
napohybel
napokaz (z wyglądu)
napoły
napoprzek
na potem
napowrót
napozór
napół
na później
naprawdę
na prawo

naprędce
naprost
na próbę
napróżno
naprzedzie
naprzekór
naprzełaj
naprzemian
naprzestrzał
na przodzie
naprzód
naprzykład
naraz
narazie
nareszcie
naroścież
narożnik
naród
narów
na równi (pochyłej)
narówni (z czem
nasamprzód
naschwał
naskos
na skutek
na sprzedaż
na sucho
naścieżaj
natenczas (wtedy)
na ten czas (kiedy)
na teraz
nato (w tym celu)
natomiast
na trzeźwo
natychmiast
naudry
naukos
naumór
na uwięzi
nawewnątrz
na wieki wieków
nawierzch
nawieść-iodę
nawieźć-iozę
nawór

nawpół
nawprost
nawskroś
nawspak
nawściąż
nawylot
nawypłat
nawyrywki
nawyścigi (robić)
na wyścigi (samochodów)
nawywrót
nawzajem
nawznak
na wzór
nazabój
nazajutrz
na zawsze
nazewnątrz
na złość
na znak
negliż
netto
nęcić
nędzny
nękać
niby
nibyto
nic a nic
nicestwo
nicpotem
niczyj
nieborak
niebrak
niebyły
niebywały
niechby
niechcący
niechże
niecierpieć (nienawidzić)
nieco
niecodzienny
niecodzień
nie czas
niedaleki

niedaleko
niedarmo
niedawno
nedobrze
niedoczekanie (czyje)
niedogodnie
niedojadać
nie do jedzenia
nie domówiono
niedomówiony
niedopity
nie do pomyślenia
nie do przeliczenia
niedostatecznie
niedostawać (brakować)
niedosyć
niedosypiać
niedość
nie do wypisania
niedowytrzymania
nie dziw, niedziw
niegdyś
niehigjeniczny
nieinaczej
niejaki
niejako
niejeden
niekarny
niekiedy
niekontent
niektóry
nielada
nieladajaki
nielepszy
nielojalny
niełądny
niełatwo
niema (nie jest)
nie ma (nie posiada
niemal

niemały
niemniej
niemożebny
nie można
nienajdłużej
nienajdroższy
nie należy
nienależyty
nienawidzić
nieobecny
nieomal
nieopodal
niepodobna
niepotemu
nie potrzeba
niepotrzebny
nieprawda
nieprzerwanie
nierad

nieraz
nierozsądek
nieroztropny
nierzadko
nieskażony
nieskończenie
nie skończono
niesposób
niestary
nieswój
nie trzeba
niewart
nie warto
niewczas
niewiadomo
nie wolno
niewszyscy
niewypłacalny
nie wypłacono

niezadługo
niezamężna
niezamieszkały
niezły
niezręcznie
nieźle
nieżonaty
nihilizm
niski
niż
niżeli
niżej
noc w noc
nonparel
Nowy Rok
nożyce
nów
nóż
nuż! nuże!

O

obieżyświat
obiór
objeżdżać
objuczać
obłóczyny
obroża
obrócić
obuć
obuwie
obydwa
obżartuch
o co
oddawna
oddołu (w kierunku)
od dołu (wykopanego)
oddychać
od dziś
oddźwięk
ode mnie
odgóry (w kierunku)
od góry
odhartować

od jutra
odkąd
odniechcenia
odniedawna
od onegdaj
odrazu
od ręki
od rzeczy
od stóp do głów
od tak dawna
odtąd
odumrzeć
od wczoraj
od wieków
odwieść—odwiodę
odwieźć—odwiozę
oficjalny
ogół
ogórek
oh!
oho!
ohyda
o ile

okamgnienie
okazja
okólnik
okrzesać
olimpjada
ołów
o mało co
opjum
opłókać
opóźnić
oprócz
orgja
orjent
orjentacja
oryginalny
osieł—osioł
osiemdziesiąt
ostentacja
oszustwo
otchłań
otóż
o tyle

Ó

ósemka, ósmy
ówczesny
ówdzie—owdzie

P

pacj:nt
pagórek
pamiątka
panienka
papieski
parafjanin
parjas
parodjować
partja
parwenjusz
paryski
pasaż
pasjans
pasjonat
paspart – paszport
patent
patrjarcha
patrjotyzm
patrycjusz
pączek
pąsowy (ponsowy)
pedjatrja
pejzaż
pekeflejsz
pendent
pendzel (pędzel)
penluar
perjodyczny
perswazja
perypetja
perzyna
pęcherz
pęczek
pęd
pędrak
pędzić
pękać
pępuszek

pętla
pieróg
pierwej
pierwszy
pierze
pietyzm
pięćdziesiąt
(pięćdziesiąt)
piętnaście
piętro
pijus
piłsudczyk
pion
pionier
pionowy
piosenka– piosnka
pióro
pisarz
plagjat
plantacja
plaża
plądrować plondrować
pląsać
plebejusz
pluć
płókać
płótno
płuco
pobieżnie
po bożemu
po bratersku
po chamsku
po chłopsku
pociemku
poco?
pocóż?
po cudzoziemsku
począwszy

poczem
po czemu
poczęści
po czwarte
po dawnemu
podaż
podbródek
podczas
poddostatkiem
podjeżdżać
podług
po dobremu
po domowemu
po dwóch
podziśdzień
po europejsku
pohulać
po jedzeniu
pokąd
pokłócić się
pokłuć
pokolei
po koleżeńsku
pokrótce
pokryjomu
po książęcemu
po ludzku
po łacinie
połóg
po macoszemu
pomaleńku
pomalutku
pomału
po męsku
pomiędzy
pomimo
po mojemu

po ojcowsku
po ósme
po pańsku
po pas
po pierwsze
po połowie
po północy
poprostu
popróśzyć
poprzez
po razie
portjernia
po rycersku
po sąsiedzku
posesja
pospołu
po staremu
po staroświecku
po swojemu
pośrodku
pośród
poto

potrosze
powróz
powyżej
poza (płotem)
pozatem
póki
pół
półczwarta
półdarmo
półgębkiem
półkorca
półósma
półsrósta
póty
precjoza
premja
prerje
pręgierz
profesjonalny
prohibicja
promille
protokół-protokuł

prowincjonalny
próba
próchnieć
próg
prządka
przebóg
przeddzień
przede mną
przedewszystkiem
przedtem (czas)
przedwczoraj
przegub
przekłuć
przemóc
przepiórka
przeto
przez co
przeze mnie
przezeń
przez to
puhacz
puhar

R

rabarbar
raz wraz
raz za razem
rehabilitacja
rewanż
rewizja
rewja
rogóżka

rokrocznie
rok w rok
rosyjski
rozbierać
rozbójnik
rozigrać się
rozjeżdżać
rozrzucić

rożen
rózga
różnica
różowy
rubież
ryż
rzeźwy
rzęsa

S

sabotaż
safjan
schylić się
skąd
skądinąd
skądkolwiek
skądciś
skądże

skroś
spod
spodełba
spode mnie
sponad
spośród
spowodu
spowrotem

sprosta
sprzed
spyszna
stamtąd
stąd
suma
swąd
szewstwo

Ś

śledź
świsnąć

T

tamtędy
temże
tantjema
tapjoka
taż sama
tem bardziej
tem niemniej
tem samem
ten sam
tenże sam
to samo
toteż
toż samo
tożsamość
transkrypcja
tranzyt
triumf

U

unjonista
utopja
użalać
użerać się
użyć
użyźniać

V

vis à vis

W

wadjum
wahać się
wahadło
wczas
w czasie
w czwórnasób
wdal
wdali
wdole (w kierunku)
w dole (wykopanym)
wdół (w kierunku)
w dół (wykopany)
wet za wet
w istocie
wkońcu
w lewo
wlot
w miarę
wmig
wniwecz
wobec
woddali
wogóle
w ogólności
w okamgnieniu
wokoło, wokół
wpierw
wpław
wpoprzek
w pośrodku
wpośród
wpół (obejmować)
wprawdzie
w prawo
wprędce
wprost
wprzeddzień
wprzededniu
wprzód
wraz
w razie
w sam czas
w sam raz
wszerz
wśród
wtem (nagle)
wtyle,
wtył

Z

zabezcen
za dużo
za duży
za gorąco
za gorący
za gruby
za krótki
za młodo
zamłodu
za młody
zanadto
zanim
za późno
za prędko
zaraz

zarazem
za silnie
zatem (więc)
za to, za tamto
zato
zawczasu
za wcześnie
za wiele
za wielki
ząb za ząb
z czeska
zdala, zdaleka
z dnia na dzień
ze mną, ze mnie
zewnątrz
zewsząd
zewszechmiar
ze wszystkiem
z góry
zgóry (podejmować)
zgruntu (zły)
z kiepska
z kolei (pociąg)
zlekka
z łatwością
znad
z pańska
z pewnością
z początku
z polska
z powrotem (brata)
z przyczyny
zrana
zrazu
zrzadka
z tem wszystkiem
zukosa
zwewnątrz
zwierzchu
zwolna
zwysoka
zzarania
z zasady
zzewnątrz

Ż

żaba
żabot
żachnąć się (obruszyć się)
żaden
żagiel
żagiew
żaglowiec
żaglowy
żak
żakietowy (garnitur)
żal
żaluzja
żałoba
żałość
żandarm
żar
żarcie
żardynierka
żargon
żarliwy
żarłok
żart
żartować
żarzyć się
żąć
żądać
żądza
żbik
że
żebrać
żeglarz
żegnać
żelatyna
żelazo
żenić się
żenować się
żgać
żłopać
żłób
żmija
żniwo
żołądek
żołądź
żołd
żołnierz
żona
żongler
żółć
żółtko
żółty
żółw
żóraw
żórawiny
żreć
żuaw
żubr
żucie
żuk
żupan
żur
żurnal
żużel
żwawo
żwir
żucie
życzenie
życzliwość
życzyć
żyć
żyła
żyrafa
żyrandol
żyrant
żyro
żyto
żywica
żywić się
żywioł
żywnie

żywo	żywot	żyzność
żywopłot	żywy i żyw	żyzny (grunt)

Ź

źdźbło	źrenica	źródłosłów
źle	źródlany	źródłowy
źrebak	źródliska	
